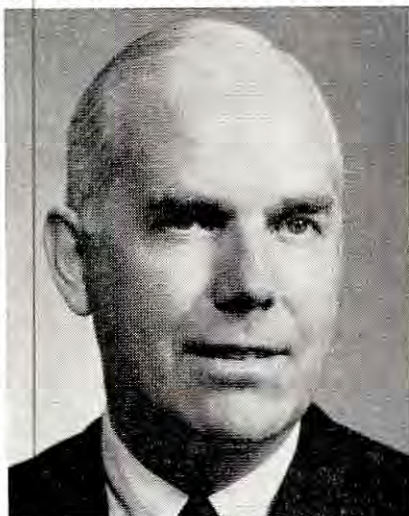

Medlemskap gir trygghet for industrien

Foredrag av visepresidenten i Norges Industriforbund,
generaldirektør Rein Henriksen, i Moss Industriforening
den 26. oktober 1971

I den valgsituasjon vi står overfor består det egentlige vågestykke ikke i om vi skal satse på medlemskap, men om vi skal ta sjansen på å stå utenfor, hevder Industriforbundets visepresident, generaldirektør Rein Henriksen i artikkelen, som er en gjengivelse av et foredrag han nylig holdt under et EF-seminar i Moss.

I en kommentar i Arbeiderbladet heter det om Rein Henriksens foredrag: «... han konsentrerer oppmerksomheten omkring problemene ved å stå utenfor fellesskapet på en måte som er såvidt anskuelig at det må være berettiget å karakterisere foredraget som mer enn alminnelig tankevekkende.»

Hans konklusjon ligger i foredragets tittel: «Medlemskap gir trygghet for industrien.»

Industrien har i de senere år lagt større bevissthet og krefter inn i sin planlegging. Dette har vært nødvendig av to grunner:

1. Store investeringer som binder kapital og høyt kvalifisert arbeidskraft for lange perioder.

2. Nye krav og begrensninger overfor industrien i det moderne samfunn.

Mer målrettet og treffsikker planlegging er blitt mulig ved hjelp av nye metoder for informasjonsinnsamling og behandling — særlig knyttet til EDB.

Med planlegging ønsker vi å oppnå en *organisert vekst*. Sitt bidrag til fremgang i samfunnet har industrien målt ved to kriterier: *overskudd* og *sikkerhet*. Overskuddet er et mål på om det produksjonen skaper har gitt mer igjen enn de ressurser som er satt inn.

Med sikkerhet vil vi mene trygghet for et tilstrekkelig tilbud av gode arbeidsplasser og livsvilkår for den kapital som bedriften setter inn. Med sikkerhet vil vi også mene visshet for at virksomheten kan fylle fremtidens krav — sikkerhet for sunn vekst.

Planlegging er avansert spåmannskunst, — det må gjøres forutsigelser om fremtiden.

Begrepet «økonomisk planlegging» har skiftet innhold — fra den nære etterkrigstids omstridte sentraliserte detaljplanlegging og regulering, til den mer *desentraliserte planlegging* innenfor rammen av en ledet samfunnsutvikling. Bedriftene er tildelt planleggingsansvar innenfor de samfunnsmessige rammebetingelser og markedsøkonomiske realiteter.

En bedrift som overveier store investeringer vil samle informasjon

om markedet — forventet etterspørsel og pris for det aktuelle produkt. Hvor raskt vokser markedet? Hvilke forutsetninger har eventuelle konkurrenter? Dette er de avgjørende data i tillegg til beregninger av investeringskostnad og driftskostnader.

Det *kompliserte samfunn* fører til at bedriftenes arbeidsbetingelser påvirkes i stadig større grad av offentlige myndigheter. Og etterhvert som bedriftene går inn i det internasjonale miljø, blir behovet for *spilleregler på det internasjonale plan* påtrengende.

For norske industribedrifter — med sin skjebne direkte og indirekte knyttet til internasjonal konkurransedyktighet — gjelder dette i særlig grad. Det angår tollspørsmål, tekniske handelshindringer, valuta og internasjonal likviditet, offentlige støttetiltak og reguleringer. Ikke minst er de multinasjonale selskapenes rolle et interessant felt.

Vår industri kan i dag forutse *store forandringer*: Ny teknologi skaper nye produksjonsmuligheter, nye produktkrav forandrer varespektret fundamentalt fra det ene tiår til det annet. Industrien må innfri forventninger om høyere lønn, mindre arbeidstid og en mer givende arbeidssituasjon. Miljøkravene krever stor omstilling, og urbaniserings- og distriktsproblemer legger nye oppgaver til industrien. For å mestre disse utfordringer må industrien ha muligheter til å skape overskudd, og industrien må ha rett til å planlegge i en situasjon med minst mulig risiko.

For at planleggingen skal gjøre det mulig for oss å vende forandrin-

gene til fremgang, må de politiske myndigheter gjøre hva de kan for å redusere risikomomenter med internasjonal bakgrunn. Dette er med få ord den virkelighet — det perspektiv — industrien må planlegge innenfor.

Det spørsmål vi i nær fremtid skal ta endelig stilling til, er ikke bare dette: Ønsker vi medlemskap? Skal vi våge å satse på medlemskapet? Det egentlige vågestykket består i å ta sjansen på at vi kan stå utenfor. Den sindige betraktning at «vi vet hva vi har», gjelder ikke overfor denne historiske korsvei. Når EFTA går i oppløsning, er det tilværelsen *utenfor* De Europeiske Fellesskap som betyr usikkerhet. La meg på denne bakgrunn se på industriens eksporterfaring fra det siste tiår.

Hva vil vi eksportere?

Enkelte har hevdet at det ikke gir grunn til bekymring om tollene på norske varer skulle opprettholdes ved eksporten til en stor del av det europeiske marked. De henviser til eksportutviklingen i det siste tiår. Tallet viser at *eksportøkningen* til EF og EFTA i perioden 1959 til 1970 har vært henholdsvis 246 % og 263 % — dette kan gi et bekymringsløst inntrykk. Men vi lever ikke av tall alene — dersom vi forlater overflatebetraktningene avdekkes et interessant erfaringsmateriale. Erfaringer som må få virkning også for vurderingene av hva vi ønsker i fremtiden.

Den strukturelle forskjellen i eksportøkningen til et område med toll-

beskyttelse, EF og til et for oss tollfritt område, EFTA, må gi grunnlag for ettertanke. I disse beregningene er eksportvarerne inndelt i tre hovedgrupper:

1. Råvarer og skip — disse er ikke tollbelagte inn til EF.
2. Ubearbeidede metaller — for disse produktene er det tildels forholdvis høye tollsatser, men vi har nydt godt av tollfrie kvoter.
3. Andre, bearbeidede varer med EF-toll idag.

Dersom vi setter økningen til begge områder til 100 %, utgjør varegruppe 1.44 % av økningen til EF og 19 % til EFTA. Varegruppe 2. står tilsvarende for 42 % og 25 %. Dette betyr at de bearbeidede varene står for 14 % av økningen til EF og 56 % av økningen til EFTA.

EFTA-medlemskapet har gjort det mulig for Norge å ta et avgjørende skritt i retning av en moderne industriasjon. Ønsker vi nå å ta det neste skritt, slik at vi kan realisere de muligheter til videreforedling som finnes innenfor treforedling, aluminium, fiskeforedling, en utadvendt verkstedindustri og eventuelt på grunnlag av oljen?

EF-tollmuren som i internasjonal målestokk ikke er høy, er tross alt utformet slik at man beskytter sine muligheter innenfor interessante vekstområder, og i industrisektorer der man selv står svakt. Og strukturen i denne tollmuren — med vekt på beskyttelse innenfor treforedling, aluminium, fisk, petrokjemi, rammer Norge på en meget betenkelig måte. Dersom vi befinner oss tollfritt innenfor EF-området, vil vi automatisk få forløsning for latente ubenyttede muligheter.

Vi ønsker ikke å utvikle videreforedling, f.eks. fordi det er morsomt å sende finpapir i stedet for cellulose ut av landet, eller forbrukerpakkede fiskefileter i stedet for tørrfisk. Poenget er at vekst i dybden er en rikere og riktigere vekst enn utvidelse i volum. Foredlede varer har generelt et større innhold av *menneskelig kvalifisert innsats*. Vi må la ungdommen utnytte sine voksende kunnskaper og de eldre utvikle sin erfaring overfor nye utfordringer.

Samtidig er det slik at mange former for videreforedling er *mindre miljøbelastende* i form av forurensninger og forbruk av materielle ressurser.

En videreforedlende industri, kall det gjerne avansert industri, er i virkeligheten en *avgjørende forutsetning* for konkurransedyktighet på lang sikt. Vi kan selv ta del i den verdiøkning som skjer ved foredling.

Denne lille skisse av eksport-Norges lærdommer i EFTA-perioden står for industrien som en god veiledning i den valgssituasjon vi nå er i.

Den foreliggende problematikk begrenser seg ikke til spørsmålet om hva vi vil eksportere i fremtiden. Vi må foreta en analyse av vårt lands stilling i det internasjonale bilde. Her har vi noe av en parallell til statsmannsordet: Innenrikspolitikken gjelder hvordan vi skal leve. Utenrikspolitikken gjelder dypst sett om vi skal leve. Spørsmålet om hva vi ønsker å produsere er nok viktig — Norges plass i det internasjonale samfunn er det sentrale. Den indre økonomi går mer på hvordan vi vil fordele godene. For et land som vårt skaper utenriksøkonomien grunnlaget for overhodet å kunne fordele noe.

Usikkerhet utenfor EF

Jeg så nylig en beregning som viser at 37 % av titlene på litteratur utgitt i vårt land er oversatte bøker. Den tilsvarende andel i de store land som Storbritannia og Frankrike kan måles i promiller. Ikke bare i kulturlivet — men i alle sektorer — lever og arbeider Ola Nordmann i et miljø basert på *internasjonal utveksling*. Eksporten av varer og tjenester tilsvarende 40 % av vårt nasjonalprodukt — og vi importerer praktisk talt halvparten av det vi bruker. Fra 1961 til 1970 steg industriens produksjon med 55 %, den del av vår industriproduksjon som gikk til eksport, ble mer enn fordoblet og steg med 110 %. De fremtidsrettede vurderinger peker i samme retning — *halvparten* av industriens produksjonsøkning må eksportereres i årene som kommer.

Dette betyr kort og godt at Norge er vevet inn i et *avhengighetsforhold* til omverdenen i større grad enn de fleste andre land. Vår stilling i det internasjonale samfunn er ikke basert på makt, men på respekt og tillit. Bare alment godtatte — og etterlevde spillregler — i det internasjonale samfunn kan skape sikkerhet for norske interesser. Våre blå øyne strekker ikke til i alle situasjoner.

Den danske importavgiften er det siste eksempel i en serie av lignende beskyttelsestiltak vedtatt i flere land. Slike tiltak bærer i seg kimen til handelspolitisk kaos og demonstrerer behovet for *forpliktende internasjonale ordninger*.

De Europeiske Fellesskap har gitt sitt samarbeide en forpliktende form — slik at de bestemmelser det oppnås enighet om, skal etterleves i de enkelte medlemsland og i forholdet mellom landene. Med tiden vil det på dette grunnlag kunne skapes et gjen-sidig forpliktende samarbeidsmiljø. Problemet med mange av de andre

internasjonale organisasjoner er deres lite forpliktende form.

Dersom vårt land blir stående utenfor Fellesskapet i den situasjon der Storbritannia, Eire og Danmark slutter seg til de indre seks på kontinentet, blir Norge *utenfor beslutningsprosessen*. Vi blir uten nevneverdig mulighet til å påvirke det som skjer i medlemslandene og Fellesskapet.

Slik norsk innflytelse er ikke først og fremst ønskelig for Fellesskapets skyld, men fordi utviklingen i vårt eget land er så knyttet til utviklingen i det internasjonale samfunn. Når de andre landene samordner sin politikk, blir virkningene av dette sterkere for et Norge som ikke deltar i samordningen.

70 % av vår eksport går idag til de landene som vil være med i et utvidet Fellesskap. Litt sterkt kan dette uttrykkes slik: Uansett medlemskap eller ikke vil Norge være *en faktisk del* av dette europeiske Fellesskap. Spørsmålet i denne situasjonen blir: Ønsker vi å avskjære oss muligheten til innflytelse, eller vil vi ta medlemskapets plikter og rettigheter?

Dersom vi blir stående utenfor et utvidet Fellesskap, vil industrien måtte planlegge og arbeide under *større usikkerhet*. Følgende eksempel kan illustrere dette: For avisepapir, magnesium, sink og ferrolegeringer har EF i prinsippet tollsatser, — for disse produktene nyter vi godt av tollfrie kvoter idag. Tollkvoter er egentlig et fremmedelement i en tollunion — vi har ingen garanti for at de opprettholdes. Man må huske at kvotens begrunnelse er områdets manglende produksjonskapasitet for vedkommende vare.

Dersom Norge blir stående utenfor, må vår industri regne med den mulighet at de kan bli fjernet. Men industrien må regne med den mulighet at de kan bli fjernet. Denne usikkerhet har selvsagt konsekvenser for investeringer og planlegging. Medlemskap vil fjerne usikkerheten i den utstrekning vilkårene for medlemskap ikke setter begrensninger. Risikoen for slike begrensninger vil stige med våre krav om særvilkår. Ved medlemskap er sikkerheten for avsetning større, og derved kan man satse sterkere på grunnlag av planer som har økt holdbarhet.

Ved å være med kan den norske industrien arbeide ut fra de samme krav og forutsetninger som gjelder våre viktigste konkurrenter. Vi kan være mer sikre på at konkurrentene på vesentlige områder ikke får fordeleler vi må unnvære, og tilsvarende at vi ikke stilles overfor krav som ikke også våre europeiske konkurrenter møter.

Det mest problematiske ved å stå

utenfor er ikke de forskjellige regler i seg selv, sterkt forskjellige arbeidsbetingelser kan i seg selv være kjedelig nok, det alvorlige problem i forhold til industriens behov for minimalisert risiko, ligger i at vi ikke har medinnflytelse over de forandringer i arbeidsbetingelsene som nye fellesskapstiltak kan føre til.

Dette gjelder generelt — dersom EF-landene kommer i en tenkt vanskelig situasjon, eksempelvis av samme type som USA opplever idag, vil politiske-økonomiske tiltak selvsagt ta sikte på å beskytte medlemslandene. Slike tenkte tiltak vil kunne ramme ikke-medlemslandet Norge meget sterkt. Denne analyse gjelder ikke bare tenkte økonomiske krisesituasjoner, helt parallelt vil tiltak som tar sikte på alminnelig konjunkturregulering, nye regler innenfor valutapolitikken, miljøvernet o.l., kunne virke marginalt meget uheldig for et Norge som står alene.

Mange taler om vårt land som Europas utkant, vi må ikke gjøre oss selv til en særlig utsatt del av den europeiske økonomi.

De ikke-medlemskapets mangler som jeg her har dokumentert, gjelder også *handelsavtaler* og andre «midt på treet» ordninger. Ofte er mellomalternativet en god praktisk løsning i vanskelige situasjoner. Denne livslærdom kan ikke brukes på markedssaken — der betyr mellomalternativene halverte økonomiske fordeler uten deltakelse i det politiske samarbeidet. Det er sjelden en god livsregel å fraskrive seg medbestemmelsesretten. Hvorfor skal vi nøye oss med tilværelsen «midt på treet» når den «grønne gren» passer så mye bedre?

Enkelte røster av den kategori som vanligvis ikke uttrykker seg med bekymring for industrien, har hevet seg med stor redsel for at norsk industri skal bli slått ut av overmektig og konkurransesterk *europeisk storindustri* dersom vi blir medlem. Ved denne anledning ser man tydeligvis bort fra amerikanerne — som fortsatt står for verdens mest effektive produksjonsapparat. Den nye gigant Japan, er også en konkurrent å regne med. Dette *konkurransepresset* vil være sterkest for et Norge utenfor EF. Det er dessuten for strutsepolitikk å regne at vi utenfor vil stå sterkere overfor de europeiske industrier.

Vi vil ikke komme bedre ut med eventuelle frihandelsordninger. Det betyr at vi må ta generell frihandel for alle industrivarer, men med unntak for våre sterke eksportsektorer som treforedling og aluminium, til gjengjeld for jordbruket og fisket — hvor vi mener vi er svake — holdes utenfor.

Selv om vi står helt utenfor og

bygger opp tollbeskyttelse — vi har forøvrig GATT-bestemmelsene som hindrer vesentlig økt toll — vil det være enkelt for de storprodusenter som måtte ønske det «å ta» det norske marked. Det er kjent fra all industri at en liten ekstra produksjonsøkning koster lite. Slike ekstra varer kan derfor selges spesielt billig. For å si det enkelt: Spillereglene innenfor EF tar sikte på å hindre store selskaper i å misbruke sin stilling. Kommisjonen har ved gjentatte anledninger grepet inn overfor store selskaper som misbruker dominerende stilling, eller inngår konkurranseeliminerende avtaler. Kommisjonen «delte» nylig ut store bøter til ti europeiske kjemiganter.

Dersom vi står utenfor EF, må norske bedrifter kalkulere med den mulighet at utenlandske konkurrenter utnytter muligheten til konkurransemanipulasjon. Også overfor denne problematikk gjelder konklusjonen: Medlemskap gir økt trygghet!

De tidligere hjemmemarkedsindustrier — verkstedsindustri, tekstil, beklledning, skotøy, maling, plastikk, møbel, gummivareindustrien etc. har gjennom EFTA-perioden måttet venne seg til sterk konkurranse. I 1959 sto slike tradisjonelle hjemmemarkedsindustrier for 14 % av eksporten, denne andel har steget sterkt, til 29 % i 1970. Disse industrier regner med fortsatt sterk konkurranse i alle tilfelle, og mener at den videre utvikling vil fremmes gjennom større eksportmuligheter ved norsk EF-medlemskap. Spådommer om at EFTA skulle bety en ny istid for norsk økonomi er gjort kraftig til skamme.

Nye muligheter innenfor

Vi industrifolk liker ikke å utmale dystre perspektiver — jeg har pekt på enkelte alvorlige konsekvenser for Norge og landets industri hvis vi blir utenfor et utvidet EF. Jeg har sett det nødvendig å beskrive realitetene, jeg har gjort det med liten glede. La meg derfor gå over fra å beskrive de ulemper vi vil møte utenfor, til å se på de *fordeler* vi går glipp av ved ikke å ta medlemskapet.

De fleste norske industriprodukter vil få et større marked å arbeide for. Det betyr større inntekter til landet — og mer ressurser til disposisjon for løsning av påtrengende oppgaver. Mest interessant er mulighetene til å satse på de produksjoner vi har særlige forutsetninger for. Dette vil lette bestrebelsene for å få en mer fremtidsrettet løsning av våre *strukturproblemer*. Jeg har allerede vist hvordan erfaringene fra EFTA-peri-

oden gjør EF-medlemskap til en forutsetning for den videre utviklingen bort fra det enkle «høstingsbruk» til de mer krevende *ferdigvareproduksjoner*. I denne sammenheng betyr medlemskapet at hindringer rives vekk. Vi blir med i Fellesskapets system for arbeidsfordeling, internasjonal ressursutnyttelse og spesialisering.

Hittil har hovedvekten av samarbeidet ligget på nedbygging av handelshindringer og stimulanse av vareutbyttet. Fra 1958 til 1968 steg samhandelen EF-landene imellom med 320 % — samhandelen med utenforstående land steg med 180 %. I 60-årene steg produksjonen i EF-området med 5.2 % pr. år i gjennomsnitt, i EFTA med 3.4 %, Norge lå bedre an, med 4.2 %, mens Storbritannia lå lavt, med 2.6 %.

Forskjellen på den engelske vekstrate og Fellesskapets 5.2 % synes ved første øyekast ikke stor. Dette er en dramatisk forskjell: Med en vekst på 2.6 % vil en fordobling ta ca. 30 år, i dette samme tidsrom betyr en vekstrate på 5.2 % en firdobling.

Årsakene til Storbritannias stagnasjon diskuteres. Jeg vil tro at Storbritannia ikke kan løse sine vekstproblemer uten medlemskap i EF. Et Storbritannia som er i fart igjen, er i seg selv en betydelig vekstimpuls for norsk eksport.

I den pågående samfunnsdebatt har angrep på den økonomiske vekst etterhvert blitt et standardinnslag. I enkelte grupper hviler hovedmotstanden mot norsk EF-medlemskap på «nei til veksten».

Jeg vil legge frem to hovedsynspunkter: For det første — en sammenligning av Storbritannia og de kontinental-europeiske land som har hatt en vekst på det doble av Storbritannias — vil neppe gi som konklusjon at stillingen er bedre i Storbritannia med hensyn til miljøvernet, samarbeidet på arbeidsplassene, urbaniseringsproblemene og utviklingen i distriktene. Lavere vekst i seg selv løser ikke det moderne samfunns problemer.

Mitt annet synspunkt på vekst er at fremgangen skaper et *nytt utgangspunkt* — som man på nytt kan orientere seg utfra. Den veksten vi hadde i 60-årene vil det med uforandret vekstrate ta syv år å gjenta i 70-årene. Vi kommer opp på et nivå som gjør det mulig å trekke andre elementer sterkere inn i vurderingene, bl.a. ved å avveie den materielle vekst mot supplerende immaterielle verdier.

Dette er bakgrunnen for at Fellesskapet nå er kommet til det stadium at reduserte tollsatser og frihandel ikke alene strekker til. Man har sett behovet for en *felles industripolitikk*. I den pågående markedsdebatt der

alle vifter om seg med planer og rapporter, er det naturlig for meg å nevne Colonna-rapporten. Denne utredning — eller snarere idéskisse — behandler enkelte sentrale problemstillinger der organisering av veksten og den fordeling den bør ha, også er tatt opp.

De fortsatte vekstmuligheter illustreres godt ved det forhold — som Colonna-rapporten fremholder — at den nord-amerikanske industri med ca. 20 % færre sysselsatte, produserer 50 % mer enn EF-industrien.

Rapporten peker på behovet for en bedre struktur i europeisk industri. I enkelte sektorer er det store fordeler ved større produksjonsenheter og selskaper. Både fordi enkelte produksjoner kan effektiviseres sterkt ved å foregå i større målestokk, og fordi moderne markedsføring, ressursallokering og forskning lettere kan utnyttes av store selskaper. Det store markedet har hittil stimulert utviklingen i overensstemmelse med dette, men i enkelte sektorer ikke så raskt som ønskelig.

For prosjekter basert på utvikling av *ny teknologi* er et fellesskapssystem av særlig betydning. Hittil har man samarbeidet innenfor EURATOM. Det er nylig fremlagt forslag til Rådet om bestemmelser for felles foretak innenfor andre områder enn angitt i Euratom-traktaten. Man ønsker å stimulere innsats på tvers av landegrensene og regner en selskapslovgivning på europeisk nivå som et tjenlig middel. Man har i tankene samarbeidet mellom statlige institusjoner, rent private selskaper og kombinasjoner av dette.

Jeg nevner enkelte av de påtenkte arbeidsoppgaver: Kommunikasjonssystemer, miljøvern, meteorologi, ressursutnyttelse i havet, informasjonsformidling innenfor vitenskap, helsestell og undervisning. Arbeidsoppgavene kan tenkes å bestå av felles opplegg av mer varig karakter på særlig ressurskrevende områder, eller begrenset til felles innsats i utviklingsfasen.

Slike felles-europeiske organer og selskaper er tenkt å skulle få fordeler av skattemessig og annen karakter, samtidig som man har benyttet anledningen til å stille de sosiale krav moderne bedrifter bør fylle.

Det sier seg selv at det norske samfunn bør forutse store fordeler av et samarbeide som dette. Dels ved at kompliserte og ressurskrevende oppgaver kan løses sammen med andre, dels ved teknologisk utviklede vekstimpulser til norsk industri. Også på dette området ser jeg i medlemska-

pet en trygghetsfaktor, med særlig betydning på *lengre sikt*.

Småbedrifter i store markeder

Jeg finner det naturlig å gå noe mer inn på bedriftsstrukturen. Regelen om at store markeder gir store bedrifter, gjelder ikke entydig. Jeg har to synspunkter: Vi har i vårt land, i de store europeiske industri-land og i det amerikanske industri-samfunn, et stort antall små bedrifter. Dette kan fastslås rent empirisk — årsaken er for en del at mens enkelte typer produksjoner og ressursbruk mest optimalt bør skje i store enheter, gjelder det motsatte for andre typer av produksjon. Kombinasjonen av ressurser sett i forhold til markedets behov, skjer rett og slett mest effektivt i en liten bedriftsenhet. Ofte slik at ny virksomhet, basert på nye idéer, starter i det små, mens gamle produksjoner naturlig vil foregå i større skala.

Det annet synspunkt som går mer på fremtiden, er at etterhvert som viktige industrigrener lykkes i å gjennomrasjonalisere sin produksjon, frigis store mengder arbeidskraft. Vi ser idag tendens til at industrien som næring avgir arbeidskraft til service-sektoren. Mange typer av *tjenesteyting* ser ut til å skje i regi av små bedriftsenheter.

OECD har i en publikasjon om småbedriftenes stilling en sammenligning av størrelsesstrukturen i enkelte land. Dersom vi setter grensen mellom «store» og «små» bedrifter ved 50 ansatte, har Norge 50 % av sine industrisyselsatte i små bedrifter og 50 % i store bedrifter.

Frankrike og Sverige ligger likt med 39 % i de små og 61 % i de store bedriftene. Danmark og USA ligger likt med 26 % og 74 %, Tyskland har 21 %, i små bedrifter og 79 % i store. Disse enkle fordelingene viser at det ikke er vesensforskjell på små og store land på dette området — analysen viser at fordelingene er svært like dersom man ser bort fra de store storbedriftene som bare store land har.

Et annet interessant trekk er at antallet helt små bedrifter, med mindre enn fem ansatte, har en voksende tendens i USA.

De norske småprodusenter av innsats- og konsumvarer, og underleverandører er direkte og indirekte knyttet til våre utadvendte næringer. For meg synes det innlysende at disse vil komme best ut ved et medlemskap, som gir fortsatt trygghet og vekst i utenrikssektoren.

Valutaproblemene kan bare løses i fellesskap

Jeg har perifert berørt valutaproblemene og spørsmålet om internasjonal likviditet. På dette området har Norge vitale interesser. Den *usikkerhet og uro* som har hersket omkring kursforholdene i de senere årene, har hatt uheldige virkninger for vårt land.

Valutaproblemene skaper alvorlige problemer både for vår nasjonale økonomi, og for de enkelte bedrifter som er avhengige av å handle med utlandet. Vi vet hvordan usikkerheten omkring de enkelte reserveenhetsenes verdi gir mindre trygghet for hva våre valutabeholdninger er verdt, dvs. hvilket grunnlag vi har for å føre en økonomisk politikk innenlands. Vi vet også at kursjusteringer *plutselig kan forandre verdiforholdet* mellom det vi kjøper fra utlandet og det vi selger dit. Det kan heller ikke være tvil om at våre eksportmuligheter påvirkes av de uløste valutaproblemene, fordi de hemmer veksten i land som vi trenger å selge til. Storbritannia er naturligvis det beste eksemplet. Problemene og usikkerhetene omkring pund sterling har tvunget skiftende britiske regjeringer til å føre en økonomisk politikk som har bremsset aktivitetsnivået i landet. Dette har naturligvis hatt sterke konsekvenser for våre avsetningsmuligheter på det marked som tradisjonelt har vært det viktigste for norsk eksport.

Norske regjeringer har hatt som politikk et mest mulig internasjonalt forpliktende valutasystem. Etterkrigstidens opplegg fylte lenge sin funksjon. De rystelser vi har opplevd skyldes ikke systemets manglende fortrefelighet utfra sine forutsetninger, men mer at utviklingen har nådd det punkt der problemene må gjennomdrøftes fra bunnen. Denne prosess er vi nå trolig inne i. Hittil har USA i kraft av sin økonomiske tyngde, hatt det avgjørende ord.

Europa har ikke hatt evne til å føre frem en felles politikk. Et utviklet Fellesskap vil gjøre USA og Europa til mer *likeverdige partnere*, — og det vil bli lettere å finne reelle, realistiske løsninger man kan basere seg på.

I den senere tid har vi opplevet en krise i det internasjonale valutasystem som kanskje har vært mer dyptgripende enn de krisene som vi levet med gjennom 1960-årene. Den

amerikanske regjering traff som kjent en rekke tiltak for å beskytte sin handelsbalanse og dollarens stilling. Norge berøres sterkt av utgangen på denne krisen. Men vi ser at vi overhodet ikke kan influere på de drøftelser som skjer mellom de viktigste landene.

Vi må bare rette oss etter det som andre land bestemmer. Dette illustrerer — synes jeg — på en utmerket måte hvordan det i realiteten står til med *vår suverenitet* i økonomisk politikk. Spørsmål som er av avgjørende betydning for vårt land avgjøres i grupper hvor vi ikke er medlem. Hvis vi kommer inn i et europeisk samarbeid, som mer på lik fot kan forhandle med f.eks. USA og Japan, vil vi i hvert fall stå i en noe annen stilling.

Forenklet kan vi si at våre norske interesser dreier seg om to ting. For det første har vi interesse av en *sterk stabilitet* i internasjonale handelsforhold og i internasjonal valutapolitikk. For det andre har vi interesse av at det internasjonale samarbeide blir *forpliktende for de enkelte land*. Dermed kan vi unngå at de landene som på grunn av sin størrelse og økonomiske styrke står i en særstilling, i realiteten bestemmer hvordan de internasjonale valutaforhold skal innrettes.

Ettersom det utvidede Fellesskap under enhver omstendighet vil avta en vesentlig del av vårt lands eksport av varer og tjenester, har vi en spesiell interesse av å *stå på linje* med denne gruppen i valutapolitikken. Vi kan jo tenke oss at det utvidede EF i fremtiden vil treffe valutapolitiske tiltak for å justere grunnlaget for sin handel med andre land. Gjennom justeringer av valutakursene kan man som kjent forandre på vekslingsbetingelser, prisforhold, konkurranseforhold, osv. I slike situasjoner vil det være viktig at vi er på linje med de landene som vi handler med. Dermed vi står utenfor, kan vi oppleve at justeringer virker i negativ retning for oss selv.

Her er vi tilbake til Norges erfaringer fra internasjonalt samarbeide. Forpliktende former og en sterk felles ledelse sikrer at spørsmålene avgjøres *på grunnlag av brede objektive vurderinger*. Dette sikrer at velbegrunnede synspunkter fra norsk side innarbeides i Fellesskapets løsninger.

Personlig tror jeg at Norge *trenger* det økonomiske og valutapolitiske samarbeide som EF prøver å få i stand. Jeg vet at andre i vårt land frykter et slikt samarbeide. Når vi

ser tilbake på diskusjonen om den siste krisen, må jeg dessverre konstatere at det er små sjanser til at de landene som i dag er med i EF, vil avvike fra de standpunkter som de selv har inntatt, og i stedet underordne seg felles løsninger. Vi har fått en ny bekreftelse på at det ikke bare er enkelte i vårt land som er redde for sin suverenitet. Land som Frankrike og Tyskland vil også svært gjerne avgjøre sin egen økonomiske valutapolitikk og politikk. I slike diskusjoner, om hvor langt landene skal underordne seg felles ordninger og en felles politikk, ser det derfor ikke ut til at vi blir stående alene. Vi kan ha mange og store støttespillere.

Personlig tror jeg imidlertid at et land som Norge er tjent med forpliktende ordninger. Jeg håper derfor at vi i hvert fall skal få en viss grad av harmonisering, slik at vi ikke opplever en for ulik politikk, og at landene treffer tiltak som i unødig grad går ut over andre.

For det praktiske bedriftsliv er det svært ubehagelig å arbeide med ustabile valutaforhold, eller med ordninger som innebærer at kursene svinger fritt, eller tillates å fluktuere innenfor altfor rommelige marginer. Vi vil helst ha *faste holddepunkter* å arbeide etter. Hvis vi slutter en kontrakt med en forbindelse i et annet land, vil vi gjerne være sikre på hva den senere kommer til å innbringe oss i norske kroner. Naturligvis kan vi benytte oss av mulighetene for å kjøpe og selge i terminmarkedet, dvs. at vi på forhånd avgjør prisen og den valuta det skal gjøres opp med senere. Men slike operasjoner koster penger. Særlig under ustabile forhold kan det bli dyre «forsikringspremier» å betale. Jeg forstår godt også at mange frykter for at sterke svingninger i valutaforholdene kan bringe virkninger for inntektsfordelingen. Under enhver omstendighet vil en slik situasjon skape usikkerhet for inntektsoppgjørene. Det vil bli vanskeligere å anslå prisutviklingen og inntjeningen i næringslivet.

Ungdommen, planlegging og fellesskapet

Man må ha fulgt utviklingen i våre samfunn, og debatten knyttet til denne med meget liten bevissthet, dersom man ikke har merket at fremgangen har avdekket en *ny form for menneskelig uro*. En uro i synet på fremtiden vil ikke så ved inngangen til forrige decennium. Disse tendenser er særlig knyttet til grupper av ungdom. Ungdommen er i den, kanskje misunnelsesverdige, stilling at den kan uttrykke en mening som

ikke er garvet av årenes tyngde og erfaring.

Jeg har talt om vekst, teknologi, forandring og trygghet. Jeg må slå fast at industrien meget sterkt føler kravet om fortsatt sterk økonomisk vekst. Jeg nevner høyere levestandard for brede grupper, bedre miljø, moderne bysamfunn og effektiv distriktsutbygging. Disse mål krever bruk av ny teknologi — industriens ansvar er i praksis å gjøre resultatene av ny teknologi tilgjengelig for samfunnet. Jeg har påvist at den eliminasjon av internasjonale skranke, de vekstimpulser og den ytre stabilitet som medlemskapet gir vårt land er av avgjørende betydning for at industrien skal *oppfylle de samfunnskrav vi registrerer*. At medlemskapet vil føre med seg nye omstillingskrav og enkelte ulemper må også understrekes.

Industriens menn har registrert den utviklingsuro jeg nevnte. For en del refererer denne uro seg til en velbegrunnet utilfredshet ved enkelte trekk i våre vestlige samfunn, — miljø, materialisme, ustyrt urbanisering osv. Tildels beror den på en annen vurdering av hvilke verdier som bør være ledetråden i våre samfunn, — ofte vil man kombinere målsettinger som ikke lar seg realisere samtidig. Men den antagelse at det er et uforenlig motsetningsforhold mellom økonomisk vekst og mange av de ikke materielle verdier vi vil verne om, er langt fra dekkende. Snarere er det vel slik at økonomisk vekst er en forutsetning for mange av de verdier som er fremme i debatten. Inntektsoverføringen til jordbruk, fiske og distriktsutbygging forutsetter vekst i det øvrige samfunn.

Jeg vil imidlertid erkjenne at enkelte problemfelter er av en slik karakter at avveining mellom økonomisk vekst og menneskelige, immaterielle verdier trenger seg på.

Mange av de utfordringer samfunnsdebatten preges av, kan bare løses ved et samspill av nasjonale og internasjonale ordninger. Dels fordi problemene ved sin fysiske natur ikke kjenner landegrenser, og dels ved at den internasjonaliserte økonomi gjør det umulig å fastlegge bedriftenes arbeidsbetingelser utelukkende på nasjonal basis.

Planlegging må få en plass i det internasjonale samfunn — ikke for å sentralisere statens, kommunenes og bedriftenes planlegging, men for at de desentraliserte enheter skal kunne planlegge med større sikkerhet.

Medlemskap gir medbestemmelse og det gir større sikkerhet, særlig på lang sikt. Industrien trenger sikkerhet for fremtiden for å sikre menneskene trygghet idag.

Særtrykk av „Norges Industri” nr. 20-1971

Trykk: Aas & Wahl, Oslo